JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Lonkila, Markku; Luhtakallio, Eeva; Ylä-Anttila, Tuomas; Jokivuori, Pertti; Semenov, Alexander

Title: Oikeuttamisverkostot : miten analysoida julkisissa keskusteluissa esitettyjen oikeutusten keskinäisiä suhteita

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © 2021 Westermarck-seura

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Lonkila, M., Luhtakallio, E., Ylä-Anttila, T., Jokivuori, P., & Semenov, A. (2021). Oikeuttamisverkostot : miten analysoida julkisissa keskusteluissa esitettyjen oikeutusten keskinäisiä suhteita. Sosiologia, 58(3), 269-284. https://journal.fi/sosiologia/article/view/124610

Oikeuttamisverkostot: miten analysoida julkisissa keskusteluissa esitettyjen oikeutusten keskinäisiä suhteita

Markku Lonkila, Eeva Luhtakallio, Tuomas Ylä-Anttila, Pertti Jokivuori & Alexander Semenov

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstrakti

Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n vuonna 1991 kehittämä teoria toiminnan moraalisesta oikeuttamisesta on yksi keskeisistä Pierre Bourdieun jälkeisen "pragmatistisen" sosiologian saavutuksista. Tässä artikkelissa esitetään Boltanskin ja Thévenot'n oikeuttamisteoriaan sekä Eeva Luhtakallion ja Tuomas Ylä-Anttilan kehittämään julkisen oikeuttamisen analyysiin (JOA) perustuva metodi, joka havainnollistaa ja visualisoi moraalisen oikeuttamisen kategorioiden verkostoitumista. Artikkelissa metodia havainnollistetaan *New York Timesin* ilmastokeskustelua koskevan aineiston avulla, mutta sitä voidaan soveltaa kaikkiin julkisia kiistoja koskeviin tekstiaineistoihin. Se voidaan mieltää diskurssiverkostoanalyysin (*Discourse Network Analysis*) erityistapauksena, jossa aineiston koodaus on suoritettu julkisen oikeuttamisen analyysin metodilla ja jossa muodostetun verkostokuvion solmut kuvaavat julkisen oikeuttamisen kategorioita ja linkit kategorioiden välisiä suhteita.

ASIASANAT: oikeuttamisteoria, julkisen oikeuttamisen analyysi, verkostotutkimus

Johdanto

Tässä artikkelissa esittelemme tavan visualisoida empiirisen aineiston pohjalta Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n oikeuttamisteoriaan perustuva oikeuttamisen verkosto, jonka solmuja ovat teorian moraalisen oikeuttamisen kategoriat ja solmujen välisiä linkkejä näiden kategorioiden väliset suhteet. Visualisoinnin ideana on korostaa oikeuttamisen maailmojen – ja myös yleisemmin inhimillisten arvojen – luonnetta verkostomaisena ja relationaalisena rakennelmana (vrt. Gladarev & Lonkila 2013, 387–388).

Tämä relationaalinen lähestymistapa moraalisosiologiaan sopii erityisesti tilanteisiin, joissa pyritään ymmärtämään sitä, miten oikeutusten väliset suhteet joko muuttuvat ajan myötä tai vaihtelevat sosiaalisesta kontekstista toiseen.

Miten esimerkiksi taloudellisten oikeutusten ja ekologisten oikeutusten väliset suhteet ovat muuttuneet ilmastonmuutoskeskustelussa vuosien saatossa (vrt. Ylä-Anttila ym. 2018)? Tai miten tasa-arvoon vetoavia oikeutuksia yhdistellään muihin moraalisiin oikeutuksiin eri poliittisissa kulttuureissa (vrt. Luhtakallio 2012)?

Tällaisten kysymyksenasettelujen avulla voidaan tarkastella esimerkiksi poliittisten kulttuurien ajallista muutosta ja keskinäisiä eroja kulttuurisosiologian laadullisella ja kulttuurisille käytännöille herkällä otteella käyttäen samalla laajoja, esimerkiksi sanomalehtien tai sosiaalisen median, aineistoja julkisen keskustelun kokonaiskuvan hahmottamiseksi. Eri oikeutuksia ja niiden keskinäisiä asemia erilaisissa tilanteissa tarkastelemalla voidaan ymmärtää julkisen keskustelun eri tasoja, muutostrendejä ja kontekstuaalisia eroja monipuolisemmin ja vertailtavammin kuin monen muun käytössä olevan käsitteellisen kehikon varassa on mahdollista. Oikeutukset tarjoavat esimerkiksi ”pelkkiä” goffmanilaisia kehyksiä jäsentyneemmän analyysilähtökohdan, mutta samalla mahdollistavat sellaisen toimijoiden tilanteisen luovuuden huomioon ottamisen, joka on nähty yhä keskeisempänä työkaluna terävöittää sosiologisia analyyseja (esim. Joas 1997). Tässä artikkelissa esittelemämme avaus verkostoanalyysin suuntaan on tietääksemme ensimmäinen laatuaan, ja sillä pyrimme laajentamaan tämän moraalisosiologian uuden tulemisen käyttökelpoisuutta suurten aineistokokonaisuuksien käsittelyyn.

Lähestymistapamme osallistuu viime vuosina käytyyn moraalisosiologisen keskustelun renessanssiin. Aikoinaan esimerkiksi Edward Westermarck (1908) ja Émile Durkheim (1912; 1893) pitivät ihmisyhteisöjen moraalijärjestelmien empiiristä tutkimista (erotuksena normatiivisteoreettisesta moraalifilosofisesta kirjallisuudesta) sosiologian kenties tärkeimpänä tehtävänä. Nyttemmin moraalijärjestelmiä ovat alkaneet empiirisesti tutkia niin sosiaalipsykologit (Haidt 2012), antropologit (Robbins 2012), politiikantutkijat (Abulof 2013) kuin lisääntyvässä määrin jälleen myös sosiologit (Hitlin & Vaisey 2010; 2013). Sosiologiassa yksi tärkeimmistä kehityskuluista on ollut ”arvottamisen ja arvioinnin sosiologian” (*sociology of valuation and evaluation*, Lamont 2012) nousu niin Yhdysvalloissa (esim. Fourcade 2011; Stark 2011) kuin Euroopassakin (esim. Adkins & Lury 2011; Blokker 2011).

Tässä artikkelissa esittämämme tapa visualisoida moraalisia oikeutuksia verkostoina rakentuu julkisen oikeuttamisen analyysin (JOA, englanniksi *Public Justification Analysis*, PJA) avulla koodatun tekstiaineiston varaan (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011; Ylä-Anttila & Luhtakallio 2016). JOA tarjoaa välineet soveltaa Boltanskin ja Thévenot’n oikeuttamisteorian kategorioita julkisissa teksteissä, vaikkapa sanomalehdissä tai sosiaalisessa mediassa, käytävien kiistojen analyysiin.

Artikkelin seuraavissa luvuissa esittelemme ensin oikeuttamisteorian ja julkisen oikeuttamisen analyysin. Sen jälkeen kuvaamme lyhyesti *CLIC*-projektin aineiston, sen osa-aineistona tässä artikkelissa käytettävät *New York Timesin* ilmastokokouksia käsittelevät artikkelit sekä näiden artikkeleiden moraalisen argumentaatiorakenteen visualisoinnin verkostomuotoon JOA -koodauksen pohjalta. Johtopäätösluvussa pohdimme verkostovisualisoinnin avaamia mahdollisuuksia empiirisille jatkotutkimuksille.

Oikeuttamisteorian moraalisen arvottamisen kategoriat

Oikeuttamisteorian kehittäneet Boltanski ja Thévenot pyrkivät teoriaa luodessaan kehittämään entisen oppi-isänsä Pierre Bourdieun teoriarakennelmalle vastakkaisen näkökulman, jossa yhteiskuntaa ja sosiaalista todellisuutta ei käsitettäisi symbolisen vallan läpitunkemana ja jossa

sosiologi olisi kaikkitietävän kuninkaan sijaan samalla viivalla tutkittaviensa kanssa. (ks. esim. Lehtonen & Lonkila 2008; Boltanski & Thévenot 1991; 1999; 2006; Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011). Oikeuttamisteorian keskeinen lähtökohta onkin kriittinen kapasiteetti, jonka pragmatistiselle perinteelle ominaisesti oletetaan olevan toimijoiden ”luontainen” ominaisuus – jotain, jota kaikilla on – samassa hengessä kuin kyky oppia John Deweyn mukaan tai kyky luovuuteen Hans Joasilla (1997). ”Kriittisen kapasiteetin sosiologian” (Boltanski & Thévenot 1999) mukaan sosiologin tehtävä ei ole (pääasiassa) paljastaa sorron rakenteita, joille toimijat ovat sokeita, vaan analysoida toimijoiden epäilemättä aina epätasaisesti jakautuneita mutta yhtä kaikki ihmisyydelle ylipäätään ominaisia mahdollisuuksia ratkoa yhteiselämän pieniä ja suuria kriisi- ja konfliktitilanteita väkivaltaan sortumatta. Viime kädessä tutkimuksen kohteena on kysymys siitä, miten ja millaisin käytännöin sekä välinein ihmiset kykenevät luomaan yhteisyyttä eroavaisuuksistaan huolimatta.

Oikeuttamisteoria ei kuitenkaan pyri olemaan yleinen yhteiskuntateoria tai normatiivinen teoria oikeudenmukaisuudesta. Se keskittyy tavanomaisen toiminnan keskeyttäviin kiistoihin, jotka pragmatistisen yhteiskuntateoretisoinnin mukaan tuovat näkyviksi sosiaalisen toiminnan perusteet, sekä julkiseen argumentointiin niiden ympärillä.

Teorian perusidean mukaan jaetut arvot tuottavat tilannekohtaisia moraalisia järjestyksiä eli *valtapiirejä* (*cité*), joihin julkisissa kiistoissa vedotaan. Jotta kiistassa päästäisiin eteenpäin, perustelut tai oikeutukset omalle kannalle on esitettävä muodossa, joka vetoaa yhteiseen hyvään eli jaettuun periaatteeseen tai mittapuuhun, jonka myös kiistan toinen osapuoli hyväksyy. (Boltanski & Thévenot 1991; 1999; 2006; Thévenot 2007; 2011; Wagner 1999.) Valtapiirit saavat pysyvyyttä tukeutumalla materiaalisiin järjestelyihin kutakin valtapiiriä vastaavassa *maailmassa* (*monde*): tällaisia materiaalisia järjestelyjä voivat kansalaisuuden maailmassa olla vaikkapa äänestyskopit tai markkinoiden maailmassa luottokortit. (Lehtonen & Lonkila 2008; 2012).

Perinteisessä sosiologisessa kielenkäytössä ylläkuvatun kaltaisia moraalisia, jaettuja periaatteita kutsuttaisiin arvoiksi, mutta Boltanski ja Thévenot irrottavat tarkastelunsa yksittäisiin ihmisiin tai ihmisryhmiin kiinnittyneistä arvoista ja korostavat, että näihin periaatteisiin vedotaan tilannekohtaisesti, eivätkä ihmiset niihin vedotessaan välttämättä noudata ”arvomaailmaansa” vaan ensisijaisesti kunkin tilanteen edellyttämää arvottamisen logiikkaa. Tässä suhteessa ne muistuttavat Ann Swidlerin (1986) ajatusta kulttuurista työkalupakkina. Tämän ajatuksen mukaan kulttuuri tarjoaa toimijoiden käyttöön valikoiman ”työkaluja” – käytäntöjä, repertuaareja – joista toimijat voivat valita kuhunkin tilanteeseen sopivimmat. Kulttuurisissa murroskohdissa pakin sisältö muuttuu, ja kriisi vaatii toimijoilta luovuutta kulttuurin ”käytön” suhteen.

Boltanskin ja Thévenot’n oikeuttamisteorian erityisyys ja käyttökelpoisuus empiirisen tutkimuksen näkökulmasta piilee – esimerkiksi Swidlerin sinänsä ilmaisuvoimaiseen mutta lopulta melko abstraktiin teoriaan verrattuna – siinä, että oikeuttamisteoria identifioi rajatun määrän moraalisia periaatteita, joihin suuri osa julkisissa kiistoissa esitetyistä perusteluista vetoaa. Yksi oikeuttamisteorian etu erityisesti vertailevassa tutkimuksessa verrattuna Swidleriin tai vaikkapa goffmanilaiseen kehysanalyysiin onkin juuri kategorioiden rajattu, joskin periaatteessa avoin lukumäärä, joka estää analyytikkoa hukkumasta aineistosta induktiivisesti esiin ”nousevien” kehysten mereen. (Ylä-Anttila & Luhtakallio 2016.)

Oikeuttamisteoriaa ja sen pohjalta kehitettyä JOA-menetelmää on käytetty laajasti erilaisten

julkisten keskustelujen ja dokumenttien analysointiin. Tutkimusaiheita ovat olleet muun muassa kansainvälisten ilmastokokousten ympärillä käyty ilmastokeskustelu eri maissa (Ylä-Anttila & Kukkonen 2014; Ylä-Anttila ym. 2018), erilaiset kaupunkipolitiikan kiistat Suomessa, Ranskassa ja Venäjällä (Lonkila 2011; Luhtakallio 2012; Eranti 2016; 2017; Salminen 2018), päivähoitopolitiikka (Autto 2012), globalisaatiokeskustelu (Ylä-Anttila 2014), ydinvoimakeskustelu (Vehkalahti 2017), Venäjän uusiutuvan energian strategiat (Salonen 2018), Suomen maabrändäys (Frig & Sorsa 2020), poliittinen populismi (Ylä-Anttila 2014; 2017a; 2017b), kokemusasiantuntijuus (Meriluoto 2018a; 2018b), yliopistojen työajan kohdentamisjärjestelmät (Koskinen 2012), Helsingin Guggenheim-museosta käyty kiista (Linko 2020) sekä öljy-yhtiöiden julkisuuskuvat (Kangasluoma 2020). Myös metodologinen keskustelu on jatkunut edelleen (Sorsa & Eskelinen 2011). Empiirisiä sovelluksia ja teoreettisia jatkokehittelyjä on koottu myös *Sosiologia*-lehden ja *European Journal for Cultural and Political Sociology* -lehden teemanumeroihin (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011; Luhtakallio, Thévenot, Alapuro, Lonkila & Ylä-Anttila 2018).

Teorian ja siitä kehitetyn oikeuttamisanalyysin käyttökelpoisuus erilaisten sosiologisten tutkimuskysymysten ratkomiseen näyttää siis melko vahvasti osoitetulta. Se tarjoaa yksinkertaisimmillaan analyysikehikon, jonka varassa on mahdollista analysoida lähes mitä tahansa julkista kiistaa ja jonka kulttuurinen resonointi vaikuttaa tyydyttävän hyvin erilaisten tutkimuskysymysten parissa työskenteleviä tutkijoita. Kertaamme seuraavassa lyhyesti oikeuttamisteorian pääkohdat.

Oikeuttamisteorian perusteoksessa *De la Justification. Les* économies *de la grandeur* (Boltanski & Thévenot 1991) kussakin valtapiirissä ja niiden materiaalisissa vastineissa, maailmoissa, arvostettavat asiat voidaan tiivistää seuraavasti:

– markkinoiden maailma (raha, voitto, kyky rikastua)

– teollisuuden maailma (tehokkuus, tuottavuus, suunnittelu, ammattimaisuus)

– kansalaisuuden maailma (solidaarisuus, tasa–arvo, yhteisvastuu, yhteiset sopimukset)

– maineen maailma (toisten mielipiteet: tähdet, mielipidejohtajat, julkkikset)

– inspiraation maailma (itsenäisyys, luovuus, pyhä henkilö, joka tavoittaa armon, ”taiteilijanero”)

– kodin maailma (henkilökohtaiset suhteet, asema hierarkiassa, ”perinteen kantaja”, patriarkaalinen perheen pää)

Kullakin valtapiirillä on Boltanski ja Thévenot’n mukaan oma, tietystä yhteiskuntafilosofisesta ”juuritekstistä” löytyvä muotoilunsa, joka aikojen saatossa on muokkautunut osaksi ihmisten oikeudenmukaisuuskäsityksiä. Esimerkiksi markkinoiden valtapiirillä tämä teksti on Adam Smithin *Kansojen varallisuus* (1933 [1776]) ja kansalaisuuden valtapiirissä Jean-Jacques Rousseaun *Yhteiskuntasopimus* (1997 [1762]) (muiden valtapiirien juuret ks. esim. Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011; Boltanski & Thévenot 1991). Jatkossa käytämme selkeyden vuoksi valtapiirin ja maailman sijaan yksinomaan termiä *maailma* viittaamaan sekä juuritekstistä juonnettuun arvoprinsiippiin että sen materiaalisiin ulottuvuuksiin ja ilmenemismuotoihin, sillä erottelua tarvitaan käytännössä harvoin teoriaa sovellettaessa.

Oikeuttamisteoriaa voi soveltaa laajasti julkisten kiistojen tarkasteluun, sillä teorian kategorioita voidaan soveltaa sekä mikro- että makrotason ilmiöiden tarkasteluun. Niinpä oikeuttamisteorian avulla voidaan analysoida yhtä hyvin taloyhtiön kompostointia koskevia riitoja (mikä on tehok-

kain, solidaarisin, ekologisin tai halvin tapa järjestää kompostointi?) kuin kansainvälisten ilmastokokousten argumentointia (mikä on tehokkain, solidaarisin, ekologisin tai halvin tapa vähentää globaalisti kasvihuonepäästöjä?). Sitä onkin käytetty analysoimaan yhtä hyvin paikallisen sivukirjaston lakkauttamista tai joukkoliikennekadun rakentamista koskevia kiistoja (Luhtakallio 2012; Lonkila 2011) kuin suomalaisen globalisaatiokeskustelun argumentaatiota (Ylä-Anttila 2010).

Akateemisille piireille tuttu esimerkki oikeuttamisteorian empiirisestä soveltamisesta voisi olla yliopiston rekrytointikomiteassa syntyvä kiista sosiologian professorin valinnasta. Komitean jäsenten kiistelyssä valitun kandidaatin ominaisuuksista (oikeuttamisteorian kielellä ”suuruudesta” – *grandeur*) argumentit voidaan jäsentää oikeuttamisteorian kategorioiden avulla esimerkiksi seuraavasti:

– ”Valitaan A, sillä hän on hankkinut viiden vuoden aikana 10 miljoonaa euroa ulkopuolista rahoitusta” (markkinoiden maailma).

– ”Valitaan B, sillä hän on julkaissut viime vuonna kaksitoista artikkelia Jufo 2 -tason lehdissä” (teollisuuden maailma).

– ”Valitaan C, sillä hän kohtelee opiskelijoita ja kollegoja tasa-arvoisesti sekä ottaa suuren vastuun laitoksen yhteisten hallintotehtävien ja opetuksen hoitamisesta” (kansalaisuuden maailma).

– ”Valitaan D, sillä vaikka hän ei ole viime vuosina julkaissut mitään merkittävää, hän on kansainvälisesti tunnettu tähtisosiologi, joka eläkkeelle jäätyään hakee töihin Suomeen” (maineen maailma).

– ”Valitaan E, sillä vaikka hänen tuotantonsa ei ole laajaa, hänen vuoden 2015 artikkelinsa lehdessä *Rationality and Madness* on yhä nerokkainta tekstiä, mitä suomalainen sosiologi on koskaan julkaisut” (inspiraation maailma).

– ”Valitaan F, sillä hän on laitoksen vanha työntekijä – kaikkihan me Mika-Petterin tunnemme” (kodin maailma).

Yhteisiin oikeuttamisen maailmoihin vetoamisen lisäksi oikeuttamisteorian käsitteistöön kuuluvat sisäinen ja ulkoinen kritiikki. Esimerkiksi eri uskonnollisten suuntausten välinen, naispappeutta koskeva ja Raamatun tulkintaan pohjaava kritiikki tapahtuu saman inspiraation maailman sisällä, kun taas naisten tasa-arvoa yhteiskunnassa korostava ja naispappeutta puoltava ulkoinen kritiikki arvostelee inspiraation maailmaa kansalaisuuden maailmasta käsin.

Kiistojen ratkaisut voidaan myös haudata ainakin väliaikaisesti maton alle kahden maailman välisessä kompromississa, kuten ”vihreä talouskasvu”, tai alistaa ne ratkaisevaan testiin (*épreuve*). Esimerkkinä jälkimmäisestä vaihtoehdosta voisi olla kiista puiston läpi suunnitellusta joukkoliikennekadusta, jonka rakentamista voidaan sekä puolustaa että vastustaa teollisuuden maailman argumentilla koskien kadun tehokkuutta ihmismassojen siirtelyssä. Tällöin ratkaisevana testinä voi toimia esimerkiksi kadun liikennevirtaa laskeva anturi tai inhimillinen mittaaja.

Julkisten kiistojen moninaisuudessa oikeuttamisargumentit esiintyvät myös erilaisina yhdistelminä, joille ei teorian perusteista löydy varsinaisia käsitteitä. Tässäkin suhteessa oikeuttamisteoria on kuitenkin avoin edelleen kehittämiselle, kuten myös maailmojen määrän osalta. Teorian kuuteen peruskategoriaan onkin myöhemmin lisätty ainakin ekologian maailma, jossa arvokasta on luonnon monimuotoisuus (Lafaye & Thévenot 1993); projektien maailma (Boltanski & Chiapello 1999), jossa arvostettavaa on jatkuva verkostoituminen ja liikkuvuus sekä tutkimisen

(*exploration*) maailma, jossa uuden löytämisen ja onnekkaiden sattumien suuruus ylittää muut arvot (Auray 2010).

Aivan omana kokonaisuutenaan voidaan pitää Laurent Thévenot'n jatkotyötä "sitoumusten" sosiologian otsikon alla, johon ei tässä tekstissä voida paneutua tarkemmin, mutta josta siitäkin löytyy jo laajahko määrä kirjallisuutta (ks. esim. Thévenot 2011; Ylä-Anttila 2017b; Eranti 2018; Luhtakallio & Tavory 2018; Luhtakallio 2019). Sitä voidaan pitää yhtenä vastauksena usein oikeuttamisteoriaan kohdistettuun kriittiseen kysymykseen siitä, miten voidaan olettaa, että oikeuttamisen maailmat ovat universaaleja (lisää keskustelua tästä ks. Boltanski& Thévenot 2000; Lamont & Thévenot 2000; Ylä-Anttila 2010, 216–264; Hanrieder 2016).

Tässä artikkelissa luomme oikeuttamisteoriaa koskevaan keskusteluun uuden avauksen yhdistämällä julkisen oikeuttamisen analyysiin verkostotutkimuksen menetelmä- ja keskustelu-ulottuvuuden, mikä tarjoaa mahdollisuuden työstää ajatusta *oikeuttamisverkostosta*, julkisissa kiistoissa käytettyjen oikeutusten keskinäisistä suhteista. Näin laajennetaan erityisesti julkisen oikeuttamisen analyysin makroanalyysin mahdollisuuksia. Seuraavaksi käymme ensin läpi julkisen oikeuttamisen analyysin perusteet, joiden pohjalle sen jälkeen rakennamme oikeuttamisverkostoksi kutsumamme menetelmälaajennuksen.

Julkisen oikeuttamisen analyysin perusteet

Julkisen oikeuttamisen analyysin (JOA) peruspiirteet on esitetty *Sosiologia* ja *Sociological research online* -lehdissä julkaistuissa artikkeleissa (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011; Ylä-Anttila & Luhtakallio 2016), joihin tämän luvun kuvaus pääasiassa nojaa. JOA:n tarpeellisuutta korostaa se, että julkisuudessa tapahtuva konfliktien ja yhdessä elämisen ongelmien väkivallaton ratkaiseminen on globalisoituvassa maailmassa demokratian toteutumisen edellytys. Globaalin tason kiistakysymykset, kuten ilmastonmuutos, ovat juurtuneet monin tavoin paikallisiin kielellisiin ja kansallisuusyksiköihin, ja ne kuvastavat globaalitasolla sitä moninaisuutta ja eroavaisuuksien kirjoa, joka nyky-yhteiskuntia kaikkiaan määrittää. Tämä avaa uuden tutkimustehtävän vertailevalle sosiologialle, jonka avulla voidaan tutkia, millaisia muotoja vaikkapa ilmastonmuutosta koskeva keskustelu saa eri poliittisissa kulttuureissa ja millaiset moraaliset argumentit tätä keskustelua kussakin kontekstissa hallitsevat.

Sosiologisen tutkimuksen haasteena on kehittää samaan aikaan universaali ja paikallisten poliittisten kulttuurien erityispiirteille herkkä analyysimenetelmä, joka voi jäsentää oikeudenmukaisuus- ja keskustelukäytäntöjen eroja eri konteksteissa sekä paikantaa yhteisyyttä mahdollistavia mekanismeja.

Perinteinen kehyksiä etsivä sosiologinen tekstianalyysi on kuitenkin pitkälti ohittanut julkisten tekstien moraalikategorioihin pohjaavat väitteet, vaikka juuri ne ovat usein keskeisessä roolissa esimerkiksi joukkoviestimissä käydyissä poliittisten ja kansalaisliikkeiden toimijoiden välisissä kiistoissa. Moraali on tavattu rajata omaksi erilliseksi, usein esimerkiksi uskonnollisiin kantoihin kiinnitetyksi, kategoriakseen. Julkisen oikeuttamisen analyysi kuitenkin sekä tekee näkyväksi spesifien poliittisten kiistojen toimijoita ohjaavat periaatteet että valottaa modernien yhteiskuntien moraalista konstituutiota. Se mahdollistaa myös esimerkiksi objektiivisena totuutena esitettävän talouspuheen moraalisuuden analyysin ja tukee tutkimuksia, jotka tuovat esiin tämän puheen neutraloimien kiistojen poliittisen luonteen. Oikeuttamisteoria liittää spesifit kiistat yleisempiin moraalisen arvottamisen kysymyksiin, ja teorian rajattu maailmojen määrä helpottaa vertailevaa

analyysia esimerkiksi eri maiden välillä tai eri keskustelujen välillä mutta yhden ja saman poliittisen kulttuurin sisällä.

Julkisen oikeuttamisen analyysi lainaa julkisten tekstien analyysin teknisiä apuvälineitä ja koodausperiaatteita Ruud Koopmansin ja Paul Stathamin (1999) laajasti käytetystä poliittisten vaateiden analyysista (*Political Claims Analysis*), mutta syventää vaateiden analyysia olennaisesti nostamalla keskiöön niiden sisältämien moraalisten argumenttien ulottuvuuden. Julkisen oikeuttamisen analyysin perusyksikkö on vaade (*claim*), joka Koopmansin ja Stathamin (1999) esimerkkiä seuraten voidaan määritellä julkisuudessa suoritetuksi teoksi. Vaade voidaan esittää järjestämällä mielenosoitus, antamalla lausunto toimittajalle, kirjoittamalla yleisönosastoon tai pääkirjoituspalstalle taikka vaikuttamalla muulla tavoin julkiseen keskusteluun.

Julkisen oikeuttamisen analyysissa kustakin tekstistä, esimerkiksi lehtiartikkelista (joka tyypillisesti sisältää monia eri toimijoiden esittämiä vaateita), koodataan erikseen vaateen sisältö ja sen oikeuttamiskategoria(t) sekä lisäksi esittäjä, kohde sekä esittämisen tapa (esim. lausunto tai mielenosoitus). Oikeuttamiskategoriasta koodataan vielä erikseen se, onko viittaus oikeuttamiskategoriaan positiivinen vai negatiivinen – viitataanko esimerkiksi markkinoiden maailmaan hyväksyvästi (”markkinoiden häiriötön toiminta on paras ratkaisu ilmasto-ongelmiin”) vai kriittisesti (”valloilleen päästetty markkinatalous on suurin syy kasvihuoneilmiöön”) – ja se, esiintyykö tekstissä eri oikeuttamiskategorioiden kombinaatioita.

Oikeuttamisverkoston idea ja toteutus

Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan tämän artikkelin keskiössä olevaa uudenlaista oikeuttamisanalyysin kehitysehdotusta: oikeuttamisverkostoja ja niiden visualisointia. Siinä missä julkisen oikeuttamisen analyysi tuottaa tietoa oikeuttamisargumenttien yleisyydestä tietyssä aineistossa – esimerkiksi sanomalehti- tai blogiteksteissä – oikeuttamisverkostot lisäävät argumenttien yleisyyttä kuvaavan oikeuttamisanalyysin tuloksiin informaatiota oikeuttamisen maailmojen keskinäisistä suhteista.

Yksi luonteva vertailukohta, joka auttaa ymmärtämään tässä esitetyn lähestymistavan vahvuuksia ja heikkouksia on diskurssiverkostoanalyysi (*Discourse Network Analysis*, DNA, Leifeld 2013; Kukkonen ym. 2017). Oikeuttamisverkosto voidaankin mieltää diskurssiverkostoanalyysin erityistapauksena, jossa aineiston koodaus on suoritettu julkisen oikeuttamisen analyysin metodilla ja muodostetun verkostokuvion solmut ovat julkisen oikeuttamisen kategorioita.

Sekä oikeuttamisverkostoanalyysi että DNA ovat tapoja ymmärtää tekstimateriaalissa esiintyvien väitteiden ja toimijoiden välisiä suhteita. Useimmat DNA-sovellukset kuitenkin keskittyvät toimijoiden välisten suhteiden hahmottamiseen käyttäen niiden esittämien väitteiden samankaltaisuutta samanmielisyyden indikaattorina. Tämä johtuu siitä, että DNA:a on kehitetty ja sovellettu erityisesti politiikkaverkostojen tutkimuksessa, jossa kiinnostuksen kohteina ovat poliittiset koalitiot ja keskeisenä teoreettisena oletuksena, että näitä koalitioita yhdistää nimenomaan samanmielisyys (Sabatier 1988; Jenkins-Smith ym. 2018; Kukkonen ym. 2017).

Oikeuttamisverkostoanalyysin ensisijaisina kiinnostuksen kohteina ovat oikeuttamismaailmojen väliset suhteet, ja näistä muodostuva verkosto voidaan ymmärtää kuvaksi moraalisen oikeuttamisen kulttuurista. Kuva voi esittää jonkin tietyn keskustelun sisällä syntyvää mikrokulttuuria tai – riittävän isoa ja monipuolista aineistoa käytet-

täessä – jonkin maan tai muun sosiologisesti relevantin kokonaisuuden senhetkistä moraalisen oikeuttamisen kulttuuria kokonaisuudessaan.

Näin ollen esittämämme analyysitavan vahvuudet ovat monelta osin samanlaisia kuin diskurssiverkostoanalyysin: se tarjoaa relationaalisen tavan tarkastella julkista keskustelua ja mahdollistaa esimerkiksi eri maiden ja eri ajanhetkien välisen vertailun – sanomalehtiaineistoa kun voidaan kerätä eri maista ja digitaalisten arkistojen kasvaessa pitkiltäkin historiaan ulottuvilta ajanjaksoilta melko helposti verrattuna monen muun tyyppiseen tutkimusmateriaaliin.

Oikeuttamisverkostoanalyysin koodaustapa on kuitenkin vähemmän yksityiskohtainen kuin diskurssiverkostoanalyysin. Aineistosta induktiivisesti johdettavien kehysten sijasta, joita joissain sovelluksissa voi olla jopa satoja (esim. Stoddart ym. 2017), oikeuttamisverkostoanalyysissa koodataan vain oikeuttamisteorian maailmat ja keskitytään niiden välisten suhteiden analyysiin. Yksittäisten toimijoiden sijaan (esimerkiksi Suomen Ympäristöministeriö) taas koodataan toimijatyyppejä (valtiollinen toimija). Tätä voidaan pitää sekä heikkoutena (yksityiskohtaisuuden puute) että vahvuutena: suurien aineistomäärien koodaaminen on nopeampaa, ja analyysissa on helpompi keskittyä olennaiseen. Näin laajempien kulttuuristen muodostelmien sekä niiden välisen vertailun ja ajallisen muutoksen seuraaminen helpottuu. Oikeuttamisverkostot kuvaavat siten visuaalisessa ja helposti miellettävässä muodossa kokonaisuutta, jonka voidaan ajatella heijastavan – vaikkapa kansallisesti merkittävän ja laajalevikkisen sanomalehden kohdalla – kyseisen kontekstin ”poliittista kulttuuria”.

Oikeuttamisverkoston visualisointi vaatii pohjakseen julkisen oikeuttamisen analyysin avulla koodatun julkisten tekstien (lehtiartikkelit, blogit, julkiset dokumentit) aineiston. *Climate change and civil society* (CLIC) -tutkimusprojekti (Alapuro 2010) hyödynsi julkisen oikeuttamisen analyysia koodaamalla ATLAS.ti-tekstianalyysiohjelmalla Intian, Ranskan, Suomen, Yhdysvaltojen ja Venäjän sanomalehtien YK:n kansainvälisiä ilmastokokouksia käsitteleviä artikkeleita – mukaan lukien uutiset, pääkirjoitukset ja kolumnit – viikkoa ennen kokouksia, niiden aikana ja kaksi viikkoa niiden jälkeen (Kioto 24.11.–24.12.1997, Bali 26.11.–21.12.2007, Kööpenhamina 30.11.–25.12.2009, Durban 21.11.–16.12.2011, Varsova 4.11.–6.12.2013).

Tutkimuksen aineistoksi valittiin kustakin maasta laajalevikkinen ja arvostettu sanomalehti (*Times of India*, *Le Monde*, *Helsingin Sanomat*, *New York Times*, *Kommersant*), jonka voidaan ajatella heijastavan kyseisen maan julkisessa debatissa valideja moraalisen argumentoinnin tapoja. Aineiston käsittelyä varten laadittiin 22 sivun mittainen koodauskirja, jossa ohjeistettiin koodaamaan ilmastokeskustelussa esitettyjen vaateiden sisältämien oikeutusargumenttien lisäksi muun muassa vaateiden esittäjät ja kohteet (ks. tarkempi erittely edellisen luvun lopussa). Aineiston koodaukseen osallistui kuusi tutkijaa, joiden työhön sisältyi reliabiliteetin testaamista ristiin koodaamalla (tarkemmin ks. Ylä-Anttila ym. 2018). Aineisto tallennettiin tutkimusryhmän yhteiskäytössä olevaan tietokantaan ja koodattiin ATLAS.ti-ohjelmalla käyttäen oikeuttamisteorian kuutta alkuperäistä maailmaa sekä teoriaan myöhemmin lisättyä ekologian maailmaa vastaavia koodeja.

Tässä artikkelissa kuvattavan oikeuttamisverkostojen visualisoinnin aineistoksi valikoimme *New York Timesin* ilmastokeskustelua käsittelevien tekstien julkisen oikeuttamisen analyysin koodauksen. Tässä koodauksessa *New York Times* -lehden artikkeleista löydetyt moraalisen oikeuttamisen maailmat ja niiden väliset yhteydet toimivat kuvion 1 oikeuttamisverkoston aineistona seuraavasti:

Verkoston *solmujen koko* kuvaa sitä, kuinka monta positiivista viittausta aineistossa oli oikeuttamisteorian kategorioihin ja illustroi siten käyttämämme tekstiaineiston moraalisen oikeuttamisen maailmojen käytön yleisyyttä[1]. Kahden solmun – esimerkiksi kansalaisuuden ja markkinoiden solmujen – välisen *linkin* vahvuus verkostokuviossa puolestaan kuvaa sitä, kuinka usein samassa väitteessä on vedottu näihin kahteen maailmaan *samanaikaisesti*.

Aineiston suhteellisen pienuuden ja kuvion selkeyden vuoksi kuvioon otettiin koodatuista maailmoista vain neljä selvästi suurinta: kansalaisuuden, teollisuuden, markkinoiden ja ekologian maailmat. Näin pienen, vain neljästä solmusta koostuvan verkoston voi piirtää millä tahansa piirrosohjelmalla, jossa pystytään säätämään kuvion solmujen kokoa ja linkkien vahvuuksia. Useita solmuja, vertailukonteksteja ja tutkimusajankohtia sisältävää aineistoa visualisoitaessa solmujen kokoa ja linkkien vahvuuksia sisältävä data kannattaa syöttää soveltuvaan verkostoanalyysiohjelmaan[2].

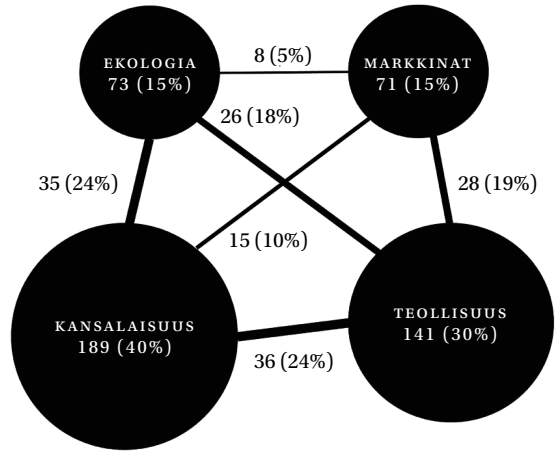

KUVIO 1. New York Timesin ilmastokeskustelun oikeuttamisverkosto.

Solmujen sisältämät numerot kuvaavat kyseiseen oikeuttamisen maailmaan vetoavien positiivisten viittausten määrää aineistossa sekä suluissa kyseisen solmun prosenttiosuutta kaikkien neljän maailman frekvensseistä. Kahden solmun välisen linkin numeroarvo kertoo, kuinka usein tekstissä on vedottu hyväksyvästi näihin kahteen maail-

1 Kuvio esittää positiivisia viittauksia kuhunkin oikeuttamismaailmaan (esim. ”markkinamekanismit ratkaisevat ilmasto-ongelman”). Koodasimme myös kutakin maailmaa kohtaan esitetyt kriittiset argumentit (esim. ”ilmasto-ongelman ratkaisua ei voi jättää markkinavoimille”), mutta niitä ei esitetä tässä kuviossa kahdesta syystä. Ensiksikin kriittisiä viittauksia oikeuttamisen maailmoihin esiintyy lehtitekstissä hyvin vähän. Tämä havainto, joka yllätti meidät koodausprosessin aikana, kertoo ymmärtääksemme lehtitekstien luonteesta. Julkisia ulostuloja tehdään yleensä jonkin näkökulman puolustamiseksi pikemminkin kuin sen kritisoimiseksi ilman vaihtoehtoja. Jos ulostulo perustuu kritiikkiin, siinä silti tarjotaan vastalääkkeeksi jotain siten, että ensisijaiseksi oikeutukseksi muodostuu positiivinen viittaus tähän toiseen oikeuttamismaailmaan (esim. ”ympäristön suojeleminen on itseisarvoisesti tärkeää, ja siksi sitä ei tule jättää markkinavoimien armoille”). Toiseksi silloin, kun varsin harvinaisia kriittisiä viittauksia oikeuttamismaailmoihin halutaan analysoida, on se kiinnostavinta tehdä niin, että niistä piirretään omat kuvionsa ja tehdään omat analyysinsa, jotka esitetään positiivisten viittausten analyysin rinnalla. Toinen vaihtoehto on laskea yhteen sekä positiiviset että kriittiset viittaukset, jolloin kuviot kuvaavat sitä, missä määrin keskustelu pyörii kunkin oikeuttamismaailman ympärillä riippumatta siitä, viitataanko siihen positiivisessa vaiko kriittisessä valossa. Tällainen analyysitapa kuitenkin kadottaa merkittävän määrän informaatiota, sillä oikeuttamismaailmojen keskeisyys näyttää siinä samalta vaikka yhteen viitattaisiin ensisijaisesti positiivisessa ja toiseen ensisijaisesti kriittisessä valossa. Kolmas vaihtoehto olisi vähentää kriittisten viittausten määrä positiivisista, mutta tässä informaation katoaminen olisi vielä vakavampi ongelma. Näin tehty analyysi päätyisi esimerkiksi esittämään markkinoiden maailman keskeisyydeksi 1, jos siihen on viitattu 100 kertaa positiivisessa valossa mutta 99 kertaa negatiivisessa valossa, ja ekologian maailman keskeisyydeksi samoin 1, jos siihen on viitattu ylipäänsä vain yhden kerran.

2 esim. Gephi 0.92, ks. https://gephi.org/

maan samanaikaisesti, ja suluissa oleva numero ilmaisee kyseisen linkin prosenttiosuuden kuvion neljän maailman välisten linkkien kokonaismäärästä.

Esimerkkinä kansalaisuuden maailmaan vetoavasta argumentista on seuraava ote *New York Timesin* julkaisemasta kansalaisjärjestöjohtaja Kumi Naidoon kolumnista (10.12.2009, kursivointi kirjoittajien):

> As a child I once watched the television broadcast of an anti-apartheid demonstration held in New Zealand, just before a rugby match that violated the international sports boycott against apartheid South Africa. My younger brother and I were confused. "What are the whites doing in that rally?" he asked. We didn't understand what they had to gain by supporting our struggle for justice. Only later, I understood what they wanted; what they needed. They needed to live in a world that is just. Ten years later, apartheid was brought to an end and millions of people who could have sat back and done nothing were instead able to take satisfaction in having played a part. The same thing is happening on the climate issue. *People everywhere are uniting in their call for climate justice, in the call for a fair, ambitious and legally binding treaty to be agreed at the U.N. climate summit in Copenhagen.*

Esimerkkinä markkinoiden maailmaan vetoavasta argumentaatiosta ilmastokeskustelussa on puolestaan kanadalaisen taloustieteilijä Ross McKitrickin kommentti (14.12.2012) yritysten ja markkinoiden roolista:

> "The best results will accrue to firms incorporating the most accurate climate forecasts into their decision making, precisely the kind of forward-looking behavior environmentalists want to encourage," Dr. McKitrick writes. "Consequently, it's not the case that we have to wait until it is 'too late' to respond to global warming. The market will force investors to make the best possible use of information and to press for improvements in climate forecasting in the process."

Näissä esimerkeissä argumentti rakentuu yhden oikeutuksen varaan. Kuvion 1 verkostosta käy ilmi, että kansalaisuuden maailmaan vetoaminen on ollut *New York Timesin* aineistossa yleisin ilmastokeskustelun moraalisen argumentoinnin referenssi. Se esiintyi 189 viittauksessa (40 %), kun taas markkinoiden maailmaan on vedottu 71 kertaa (15 %). Näihin kahteen maailmaan yhtä aikaa on vedottu 15 kertaa (10 %), jota verkostokuviossa kuvaa kansalaisuuden ja markkinoiden välisen linkin vahvuus.

Esimerkkinä samanaikaisesti kansalaisuuden ja markkinoiden maailmaan vetoavasta argumentoinnista – joka toimii näiden kahden solmun välisenä linkkinä – on alla oleva lainaus nobelisti Paul Krugmanin kolumnista (6.12.2009), jossa hän puoltaa ilmastosopimusta (kansalaisuuden maailma) ja perustelee sen yhteensopivuutta markkinamekanismin kanssa (markkinoiden maailma):

> The truth, however, is that cutting greenhouse gas emissions is affordable as well as essential. Serious studies say that we can achieve sharp reductions in emissions with only a small impact on the economy's growth. And the depressed economy is no reason to wait – on the contrary, an agreement in Copenhagen would probably help the economy recover.

Kuvio 1 on konkreettinen esimerkki verkostovisualisoinnin eduista: siinä, missä oikeuttamisteorian maailmojen yleisyyden aineistossa saa julkisen oikeuttamisen analyysilla suorina

jakaumina, verkostomuotoon visualisoidut moraaliset maailmat antavat mahdollisuuden tarkastella samanaikaisesti havainnollisessa muodossa sekä maailmojen kokoa (solmujen koko) että niiden välisten suhteiden yleisyyttä (linkkien vahvuus). Siten tässä aineistossa kansalaisuuden maailmaan vetoavat argumentit ovat selvästi yleisin moraalisen oikeuttamisen kategoria ja esimerkiksi kansalaisuuden ja ekologian maailmaan sekä kansalaisuuden ja teollisuuden maailmaan samanaikaisesti vetoavat viittaukset ovat yleisempiä kuin kansalaisuuden ja markkinoiden maailmaan pohjaavat. Tarkastelun luotettavuutta voi lisätä esimerkiksi kasvattamalla aineistoa, laajentamalla tarkasteluajanjaksoa tai lisäämällä aineistolähteitä. Verkostokuvioiden piirtäminen samasta aineistosta esimerkiksi viiden tai kymmenen vuoden välein mahdollistaa ajallisen dynamiikan lisäämisen tarkasteluun: miten moraalisen argumentoinnin maailmojen väliset suhteet ovat muuttuneet tutkitussa julkisessa keskustelussa esimerkiksi 20 tai 50 vuoden kuluessa?

Pohdintaa ja jatkotutkimusmahdollisuuksia

Hahmottamalla argumenttien oikeutuksia verkostona edellä esitettyyn tapaan huomataan ilmastokeskustelusta ainakin seuraavia seikkoja. Keskustelu ei näytä keskittyvän ensisijaisesti ympäristönsuojelun (ekologiset oikeutukset) ja taloudellisten arvojen (markkinaoikeutukset) välisiin ristiriitoihin ja synergiamahdollisuuksiin, kuten saattaisi ehkä olettaa. Keskeisempää osaa keskustelussa näyttelevät kansalaisuuden maailman oikeutukset, jotka liittyvät muun muassa siihen, miten ilmastonmuutoksen haittoja ja päästöjen vähentämisvastuuta jaetaan oikeudenmukaisesti, sekä siihen, miten näitä asioita koskevat päätökset tehdään. Myös teollisuuden maailmaan vetoavat oikeutukset, joissa on kyse muun muassa ilmastonmuutoksen tieteellis-teknologisista ratkaisuista, ovat keskeisiä. Lisäksi nämä kaksi oikeuttamistyyppiä ovat vahvassa yhteydessä keskenään. Mielenkiintoista on myös se, että ekologisten arvojen itseisarvoista tärkeyttä käytetään ilmastovaatimusten perusteena varsin harvoin: esitetyistä 73 ekologisesta oikeutuksesta peräti 69 esitetään yhdessä joko kansalaisuus- (35), teollisuus- (26) tai markkinaoikeutusten (8) kanssa.

Edellä esiteltyä analyysitapaa voidaan kehittää edelleen useaan suuntaan. Ensinnäkin jos julkisen oikeuttamisen analyysin koodauksessa on otettu huomioon myös maailmojen välinen tuomitseminen tai *kritiikki* (*dénonciation*), verkostokuvion havainnollisuutta voi lisätä suunnatuilla linkeillä (solmujen väliset nuolet). Tällöin nuolen suunta osoittaa kritiikin suuntaa ja nuolen vahvuus kriittisen moraalioikeutuksen useutta. Esimerkiksi kansalaisuuden maailman solmusta markkinoiden maailman solmuun kohdistuva paksu nuoli kertoisi, että kyseiseen aineistoon sisältyy paljon argumentteja, joissa markkinoihin ja rahaan perustuvia arvoja kritisoidaan solidaarisuuden ja yhteisvastuun näkökulmasta (vrt. Gladarev & Lonkila 2013, 387–388).

Toiseksi vaikka oikeuttamisteorian kategoriat ylittävät kansallisvaltioiden rajat, empiirisen tutkimuksen tulosten mukaan niihin kuitenkin vedotaan hiukan eri tavoin eri maissa. Esimerkiksi suomalaisilla näyttäisi olevan taipumusta vedota julkisissa kiistatilanteissa teollisuuden maailmaan siinä, missä ranskalaiset vetoavat herkemmin kansalaisuuden maailmaan (Luhtakallio 2012). Jatkotutkimuksen kannalta olisikin mielenkiintoista verrata julkisen oikeuttamisen analyysin perusteella tehtyjä ”moraalisen kulttuurin” verkostoja eri maiden välillä. Tämä on yksi oikeuttamisanalyysin selkeä vahvuus verrattuna vakiintuneempiin, esimerkiksi kehysanalyysin nimen alla kulkeviin

tapoihin analysoida julkisessa keskustelussa väitteille esitettäviä perusteluja. Kehysanalyysi on tyypillisesti induktiivista, eli siinä kehykset etsitään aineistosta. Näin kunkin kehysanalyyttisen tutkimuksen koodauskategoriat ovat periaatteessa analysoidulle keskustelulle uniikkeja (ks. kuitenkin Semetko & Valkenburg 2000). Tämä taas tekee erilaisista aineistoista yhteismitattomia sekä hankaloittaa vertailuja ja tiedon kumuloitumista – vaikka ei tietenkään tee siitä mahdotonta.

Oikeuttamisanalyysissa kategoriat on johdettu teoriasta, ja ne pysyvät siksi suurelta osin samoina tutkimuksesta toiseen. Oikeuttamisteorian alkuperäisillä kategorioilla on empiirinen pohja sekä työelämän ristiriitojen tutkimuksessa että laajemmin länsimaisen filosofian historiassa (Boltanski & Thévenot 1991), mutta metodologisena strategiana se on teoriadeduktion sijaan selkeästi abduktiivinen (Tavory & Timmermans 2014). Abduktiivinen analyysi on iteratiivinen prosessi, jossa liikutaan edes takaisin teorian ja aineiston välillä toistuvasti etääntyen ja ”vieraantuen” aineistosta. Tämän prosessin aikana tutkijan havainnot – erityisesti aineiston tuottamat yllätykset – motivoivat teoretisointia ja fokusoivat tutkimuksen käsitteellistä kohdetta edelleen tai uudelleen.

Oikeuttamisanalyysia tehtäessä on oltava avoin myös mahdollisuudelle, että aineistosta nousee uusi kategoria, ja analyysi edellyttää liikkumista aineiston ja teoreettisten kategorioiden välillä. Edellä käsittelemämme lukuisat oikeuttamisanalyysia eri maissa ja erilaisissa tilanteissa käyttäneet tutkimukset näyttävät, että samoja kategorioita käytetään laajalti, ja siksi niitä on mielekästä vertailla maiden välillä. Ne eivät tietenkään osoita, että kategoriat olisivat samat kaikkialla maailmassa kaikkina aikoina. Olisi päin vastoin pieni ihme, jos erityisesti niin kutsuttujen länsimaisten poliittisten kulttuurien ulkopuolella ei käytettäisi myös muita oikeuttamisen tapoja tai jos uusia oikeutuksia ei enää koskaan keksittäisi. Ekologisten oikeutusten nousu 1970-luvulta alkaen on hyvä esimerkki oikeuttamisrepertuaarin muutoksista ajan kuluessa.

Tämän sinänsä potentiaalisesti haastavan mutta tutkimusta analyyttisesti rikastavan lähtökohdan lisäksi teoreettisesti perusteltu, suhteellisen vakiintunut ja tiukasti rajattu joukko kategorioita on hyvä lähtökohta vertailevalle tutkimukselle. Jos esimerkiksi tutkimalla useita eri keskusteluja samassa kansallisessa kontekstissa havaitaan selviä säännönmukaisuuksia oikeutusten yhdistelyssä, voidaan hahmottaa kansallisen moraalisen kulttuurin erityispiirteitä, verrata näitä muiden maiden vastaaviin ja lisätä ymmärrystä poliittisten kulttuurien eritasoisista eroista. Maiden välillä havaituissa eroissa saattaa toki olla kyse eroista paitsi laajemmin poliittisissa kulttuureissa myös eroista suppeammin mediakulttuureissa tai mediasisältöjen tuotannon ehdoissa (esim. lehdistönvapauden aste, kaupallinen vs. julkisen palvelun media jne.). Mitä laajempi valikoima erilaisia aineistoja eri maista on käytettävissä, sitä vahvempia johtopäätöksiä maiden välisistä eroista voidaan vetää. Viime kädessä kyse on kuitenkin siitä, että tutkijan on pohdittava, millä näistä eri tasoista liikkuva selitys havaituille eroille on uskottavin ja esitettävä todistusaineistoa sen puolesta, että hänen valitsemansa selitystaso on uskottava.

Oikeuttamisanalyysin avulla voidaan tarkastella poliittisten kulttuurien piirteitä ”tilanteisesti”, esimerkiksi jonkin tietyn keskustelunaiheen osalta, ja ymmärtää tätä kautta yhteiskunnallisilta instituutioiltaan samankaltaisina pidettyjen kulttuurien eroavaisuuksia esimerkiksi ilmastokeskustelussa. Toisaalta oikeuttamisverkostoanalyysin keinoin on mahdollista havaita, että eri maissa tehtyjen tutkimusten tuot-

tamat oikeuttamisverkostot näyttävät joiltain osin samanlaisilta, eli tietyt oikeutukset ja niiden yhdistelmät toistuvat. Tällaiset havainnot avaavat mahdollisuuksia pohtia, onko sellaisia ”maailmankulttuurin” (Boli & Thomas 1997) piirteitä, jotka tekevät mahdolliseksi löytää yhteisiä nimittäjiä globaaleissa julkisissa keskusteluissa sen sijaan, että tarkasteltaisiin esimerkiksi tutkijoiden identtisiksi olettamia[3] empiirisiä vertailukohteita.

Kolmanneksi oikeuttamiskulttuurin *muutoksia* voidaan havainnollistaa piirtämällä verkostokuvio pitkittäisaineistosta, esimerkiksi yhden sanomalehden keskusteluista viiden tai kymmenen vuoden välein. Tällöin perättäiset verkostokuviot näyttävät helposti miellettävässä muodossa julkisessa keskustelussa käytettävien oikeuttamisen maailmojen yleisyyden ja niiden välisten suhteiden – sekä haluttaessa myös kritiikin – kehittymisen ajan funktiona.

Neljänneksi julkisen oikeuttamisen analyysia tehtäessä koodataan yleensä paitsi väitteille esitetyt oikeutukset myös niitä esittävät toimijatyypit. Näitä voivat olla esimerkiksi valtiolliset toimijat, kansalaisjärjestöt tai yritystoimijat. Kun tämä tieto otetaan mukaan, voidaan piirtää kaksiulotteisia verkostoja (*two-mode network*, Hanneman & Riddle 2019; Johanson, Mattila & Uusikylä 1995, 30). Tällaisessa verkostossa solmuja ovat sekä toimijat että oikeutukset, ja siitä nähdään, minkä tyyppisten toimijoiden kautta eri oikeutukset linkittyvät toisiinsa (vrt. Kukkonen ym. 2020). Näin voidaan analysoida, onko esimerkiksi niin, että erityisesti kansalaisjärjestöt käyttävät yhdessä ekologian ja kansalaisuuden maailmoista kumpuavia oikeutuksia, kun taas ekologian ja markkinoiden välisiä oikeutuksia käyttävät eritoten yritysmaailman edustajat – vai onko eri oikeutusten yhdistäminen ylipäänsä erityisesti poliitikkojen heiniä. Tämän tyyppinen analyysi vaatii kuitenkin melko suuren aineiston, jotta päästäisiin järkeviin tulkintoihin. Tämän artikkelin pienehköllä esimerkkiaineistolla kaksiulotteisten verkostojen esittäminen ei ole mielekästä.

Oikeuttamisteorian soveltamisaluetta voidaan laajentaa myös muihin suuntiin. Yksi niistä on kipeästi kaivattu analyyttinen välineistö visuaalisen poliittisen viestinnän aiempaa täsmällisempään ymmärtämiseen: sosiaalisen median lukemattomilla alustoilla tapahtuu kokonaan tai pääosin visuaaliseen argumentaatioon nojaavaa kamppailua merkityksistä, yhteishyvästä ja poliittisesta mielikuvituksesta. Kuvien ja visuaalisuuden kasvava painoarvo meemeistä selfieihin niin vaalikampanjoissa kuin politiikan arkisissa merkityskamppailuissa (esim. Adi ym. 2018) edellyttää sosiologialta tarttumista kysymykseen visuaalisen moraalisen oikeuttamisen piirteistä ja kulttuurisista seurauksista (ks. Luhtakallio 2012; 2018).

Jatkotutkimuksen arvoinen on myös yhteys *European Social Survey* -kyselytutkimuksen ja oikeuttamisteorian välillä: ESS-lomakkeen human values -patterin vastausvaihtoehdoista vii-

3 Maailmankulttuuriteorian innoittamissa tutkimuksissa, kuten toki laajassa joukossa muutakin vertailevaa yhteiskuntatiedettä, lähdetään usein oletuksesta, että esimerkiksi tiettyjä instituutioita tai niiden tuottamia materiaaleja – kuten vaikkapa parlamenttikeskusteluja – voidaan verrata ikään kuin nämä aineistot olisivat kulttuuriselta paikaltaan ja merkityksiltään samat täysin erilaisista konteksteista huolimatta. Luonnollisesti julkisen keskustelun analysoiminen ja vertaaminen käyttäen laajalevikkisiä sanomalehtiä, kuten *CLIC*-hankkeessa tehtiin, sisältää myös oletuksen aineiston jonkinlaisesta yhteismitallisuudesta. Tätä suurempi taustaoletus kohdistui hankkeessa kuitenkin siihen, että ilmastokeskustelu, erityisesti kansainvälisiin kokouksiin liittyvä uutisointi siitä, on kattoteema, jota voidaan tarkastella yhtenä kokonaisuutena, vaikka sen ilmenemismuodot eri maissa itsestään selvästi ovatkin kovin erilaisia.

si vastaa lähes yksi yhteen oikeuttamisteorian kategorioita (ainoastaan teollisuuden maailma puuttuu joukosta, Lonkila 2018)[4]. ESS-kyselyjen aineistot tarjoavat valmiin vertailukohdan julkisen oikeuttamisen analyysiin perustuville jatkotutkimuksille. Olisi esimerkiksi mielenkiintoista verrata julkisen oikeuttamisen analyysin perusteella tehtyjä julkisen oikeuttamisen verkostoja ESS-survey-aineiston pohjalta rakennettuihin, yksittäisten vastaajien haastattelutilanteessa ilmaisemiin "henkilökohtaisen moraalisen kulttuurin verkostoihin" – eihän ole lainkaan selvää, että nämä kaksi ovat yhteneväisiä.

4 Ks. ESS-lomakkeen kysymys H1, kortti 76, jossa vastaajaa pyydetään kertomaan, kuinka paljon tai vähän esitetyt vaihtoehdot kuvaavat häntä itseään: "Ideoiden tuottaminen ja luovuus ovat hänelle tärkeitä. Hän haluaa tehdä asiat omaperäisesti." (Inspiraation maailma.) "Hänestä on tärkeää olla rikas. Hän haluaa, että hänellä on paljon rahaa ja kalliita tavaroita." (Markkinoiden maailma.) "Hänestä on tärkeätä, että kaikkia maailman ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti. Hän katsoo, että kaikilla pitäisi olla samat mahdollisuudet elämässä." (Kansalaisuuden maailma.) "Perinteet ovat hänelle tärkeitä. Hän pyrkii noudattamaan uskonnollisia sekä sukunsa tapoja." (Kodin maailma.) "Hän on voimakkaasti sitä mieltä, että ihmisten pitäisi välittää luonnosta. Ympäristöstä huolehtiminen on hänelle tärkeää." (Ekologian maailma.)

Kirjallisuus

ABULOF, URIEL. 2013. "Nuclear Diversion Theory and Legitimacy Crisis: The Case of I ran." *Politics & Policy* 41:5, 690–722.

ADI, ANA, ROMAN GERODIMOS & DARREN G. LILLEKER. 2018. "'Yes We Vote': Civic Mobilisation and Impulsive Engagement on Instagram." *Javnost –The Public. Journal of the European Institute for Communication and Culture* 25:3, 315–332.

ADKINS, LISA & CELIA LURY. 2011. "Introduction: special measures." *The Sociological Review* 59:2, 5–23.

ALAPURO, RISTO. 2010. "Climate Change and Civil Society." Suomen akatemian tutkimushanke. https://researchportal.helsinki.fi/fi/projects/climate-change-and-civil-society-clic

AURAY, NICOLAS. 2010. "Les technologies de l'information et le régime exploratoire." Teoksessa *La sérendipité dans les arts, les sciences et la décision*, toim. Pek Van Andel & Danièl Bourcier. Paris: Hermann.

AUTTO, JANNE. 2012. *Päivähoitopolitiikka kamppailuna hyvinvointivaltiosta: kentät, subjektiasemat ja oikeutukset. Acta Universitatis Lapponiensis* 231. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

BLOKKER, PAUL. 2011. "Pragmatic sociology: Theoretical evolvement and empirical application." *European Journal of Social Theory* 14:3, 251–261.

BOLI, JOHN & GEORGE M. THOMAS. 1997. "Culture in the world polity: A century of international non-governmental organization." *American Sociological Review* 62:2, 171–190.

BOLTANSKI, LUC & EVE CHIAPELLO. 1999. *Le nouvelle esprit du capitalisme*. Paris: Gallimard.

BOLTANSKI, LUC & LAURENT THÉVENOT. 1991. *De la justification. Les* économies *de la grandeur*. Paris: Gallimard.

BOLTANSKI, LUC & LAURENT THÉVENOT. 1999. "The Sociology of Critical Capacity." *European Journal of Social Theory* 2:3, 359–377.

BOLTANSKI, LUC & LAURENT THÉVENOT. 2000. "The reality of moral expectations: A sociology of situated judgement." *Philosophical explorations* 3:3, 208–231

BOLTANSKI, LUC & LAURENT THÉVENOT. 2006. *On Justification. Economies of Worth*. Princeton: Princeton University Press.

DURKHEIM, ÉMILE. 1893. *De la division du travail social*. Paris: Presses universitaires de France.

DURKHEIM, ÉMILE. 1912. *Les formes élémentaires de la vie religieuse.* Paris: Presses universitaires de France.

ERANTI, VEIKKO. 2016. *Individuals Doing Politics: Urban participation, social media campaigning and online nanopolitics*. Publications of the Faculty of Social Sciences 28. Helsinki: University of Helsinki.

ERANTI, VEIKKO. 2017. "Re-visiting NIMBY: From conflicting interests to conflicting valuations." *The Sociological Review*, 65:2, 285–301.

ERANTI, VEIKKO. 2018. "Engagements, grammars, and the public: From the liberal grammar to individual interests." *European Journal of Cultural and Political Sociology* 5:1–2, 42–65.

FOURCADE, MARION. 2011. "Cents and sensibility: economic valuation and the nature of 'nature.'" *American journal of sociology* 116:6, 1721–77.

FRIG, MERI, & VILLE-PEKKA SORSA. 2020. "Nation branding as sustainability governance: a comparative case analysis." *Business & Society* 59:6, 1151–1180.

GLADAREV, BORIS & MARKKU LONKILA. 2013. "Justifying civic activism in Russia and Finland." *Journal of Civil Society* 9:4, 375–390.

HAIDT, JONATHAN. 2012. *The righteous mind: Why good people are divided by politics and religion*. New York: Pantheon Books.

HANNEMAN, ROBERT & MARK RIDDLE. 2019. *Introduction to Social Network Methods*, luku 17 (Two-Mode Networks). Saatavilla osoitteessa: http://faculty.ucr.edu/~hanneman/nettext/C17_Two_mode.html

HANRIEDER, TINE. 2016. "Orders of worth and the moral conceptions of health in global politics." *International Theory* 8:3, 390–421. doi:10.1017/S1752971916000099

HITLIN, STEVEN & STEPHEN VAISEY (TOIM.). 2010. *Handbook of the Sociology of Morality*. New York: Springer.

HITLIN, STEVEN & STEPHEN VAISEY. 2013. "The new sociology of morality." *Annual Review of Sociology* 39: 51–68.

JENKINS-SMITH, HANK C., DANIEL NOHRSTEDT, CHRISTOPHER M. WEIBLE & KARIN INGOLD. 2018. "The advocacy coalition framework: An overview of the research program." Teoksessa *Theories of the policy process*, toim. Christopher M. Weible & Paul A. Sabatier. New York: Routledge, 135–171.

JOAS, HANS. 1997. *The Creativity of Action*. Chicago: The University of Chicago Press.

JOHANSON, JAN-ERIK, MIKKO MATTILA & PETRI UUSIKYLÄ. 1995. *Johdatus verkostoanalyysiin*. Kuluttajatutkimuskeskus.

KANGASLUOMA, SOHVI. 2020. "Drilling for the future: Gendered justifications of the Arctic fossil fuel industry." *Polar Record* 56, E38 1–13. doi:10.1017/S003224742000042X

KOOPMANS, RUUD & PAUL STATHAM. 1999. "Political claims analysis: integrating protest event and political discourse approaches." *Mobilization: An International Quarterly*, 4:2, 203–221.

KOSKINEN, JENNI. 2012. "Oikeuttamisen maailmat yliopistojen työajan kohdentamisjärjestelmän perusteluissa ja kritiikissä." *Sosiologia* 49:4, 307–320.

KUKKONEN, ANNA, TUOMAS YLÄ-ANTTILA & JEFFREY BROADBENT. 2017. "Advocacy coalitions, beliefs and climate change policy in the United States." *Public Administration*, 95:3, 713–729.

KUKKONEN, ANNA, MARK STODDART & TUOMAS YLÄ-ANTTILA. 2020. "Actors and justifications in media debates on Arctic climate change in Finland and Canada: A network approach." *Acta Sociologica*, 64:1, 103–117.

LAFAYE, CLAUDETTE & LAURENT THÉVENOT. 1993. "Une justification écologique? Conflits dans l'aménagement de la nature." *Revue française de sociologie* 34:4, 495–524.

LAMONT, MICHÈLE. 2012. "Toward a Comparative Sociology of Valuation and Evaluation." *Annual Review of Sociology* 38:1, 201–221.

LAMONT, MICHÈLE & LAURENT THÉVENOT (TOIM.). 2000. *Rethinking comparative cultural Sociology. Repertoires of Evaluation in France and the United Sates*. Cambridge: Cambridge University Press.

LEHTONEN, TURO-KIMMO & MARKKU LONKILA. 2008. "Laurent Thévenot – yhteiselon oikeutukset ja kritiikit." *Sosiologia* 45:4, 342–346.

LEHTONEN, TURO-KIMMO & MARKKU LONKILA. 2012. "Laurent Thévenot ja oikeuttamisteoria." *Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden verkkolehti Alusta!* 25.4.2012. https://alusta.uta.fi/2013/04/25/laurent-thevenot-ja-oikeuttamisteoria/

LEIFELD, PHILIP. 2013. "Reconceptualizing major policy change in the advocacy coalition framework: A discourse network analysis of German pension politics." *Policy Studies Journal* 41:1, 169–198.

LINKO, MAARIA. 2020. "The Guggenheim Museum Helsinki Plan as a Media Debate." *Museum & Society* 18:4, 425–440.

LONKILA, MARKKU. 2011. "Yhteisyyden kieliopit helsinkiläisessä ja pietarilaisessa kaupunkiaktivismissa." *Sosiologia* 48:1, 22–33.

LONKILA, MARKKU. 2018. "Visualizing orders of worth." *Paper presented at the conference Culture in Political Context. Theorizing Engagements in Contemporary Societies*. University of Tampere, 1 June 2018.

LUHTAKALLIO, EEVA. 2012. *Practicing Democracy. Local Activism and Politics in France and Finland*. Chippenham and Eastbourne: Palgrave.

LUHTAKALLIO, EEVA. 2018 "Imagi(ni)ng Democracy. Young Europeans Becoming Citizens Through Visual Participation." Unpublished ERC Starting Grant research plan. Tampere University.

LUHTAKALLIO, EEVA. 2019. "Group formation, styles, and grammars of commonality in local activism." *British Journal of Sociology* 70:4, 1159–1178.

LUHTAKALLIO, EEVA & TUOMAS YLÄ-ANTTILA. 2011. "Julkisen oikeuttamisen analyysi sosiologisena tutkimusmenetelmänä." *Sosiologia* 48:1, 34–51.

LUHTAKALLIO, EEVA & IDDO TAVORY. 2018. "Patterns of engagement: identities and social movement organizations in Finland and Malawi." *Theory and Society* 47:2, 151–174.

LUHTAKALLIO, EEVA & TUOMAS YLÄ-ANTTILA (TOIM.). 2011. *Poliittinen ja moraalinen sosiologia*. Teemanumero. *Sosiologia* 48:1.

LUHTAKALLIO, EEVA, LAURENT THÉVENOT, RISTO ALAPURO, MARKKU LONKILA & TUOMAS YLÄ-ANTTILA (TOIM.). 2018. *Politics of engagement*. Special double issue, *European Journal of Cultural and Political Sociology* 5:1–2.

MERILUOTO, TAINA. 2018a. *Making experts-by-experience – Governmental ethnography of participatory initiatives in Finnish social welfare organisations.* JYU Dissertations 38. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

MERILUOTO, TAINA. 2018b. "Neutral experts or passionate participants? Renegotiating expertise and the right to act in Finnish participatory social policy." *European Journal of Cultural and Political Sociology* 5:1–2, 116–139.

ROBBINS, JOEL. 2012. "On becoming ethical subjects: freedom, constraint, and the anthropology of morality." *Anthropology of this Century* 5. Saatavilla osoitteessa: http://aotcpress.com/articles/ethical-subjects-freedom-constraint-anthropology-morality/.

ROUSSEAU, JEAN-JACQUES. 1997 [1762]. *Yhteiskuntasopimuksesta eli valtio-oikeuden johtavat aatteet*. Suom. J.V. Lehtonen. Hämeenlinna: Karisto.

SABATIER, PAUL A. 1988. "An advocacy coalition framework of policy change and the role of policy-oriented learning therein." *Policy sciences* 21:2–3, 129–168.

SALMINEN, JARKKO. 2018. "The spatial logics of justification – the case of a dispute over a car-free street in Tampere, Finland." *European Journal of Cultural and Political Sociology* 5:1–2, 66–89.

SALONEN, HILMA. 2018. "Public justification analysis of Russian renewable energy strategies." *Polar Geography*, 41:2, 75–86.

SEMETKO, HOLLI & VALKENBURG PATTI. 2000. "Framing European politics: a content analysis of press and television news." *Journal of Communication* 50:2, 93–109

SMITH, ADAM. 1933 [1776]. *Kansojen varallisuus. Tutkimus sen olemuksesta ja tekijöistä*. Porvoo: WSOY.

SORSA, VILLE-PEKKA & TEPPO ESKELINEN. 2011. "Julkisen oikeuttamisen analyysi, moraaliset arvostelmat ja kiista vallankäytön kohteena." *Sosiologia*, 46:3, 253–258.

STARK, DAVID. 2011. *The sense of dissonance: Accounts of worth in economic life.* Princeton: Princeton University Press.

STODDART, MARK, DAVID TINDALL, JILLIAN SMITH, & RANDOLPH HALUZA-DELAY. 2017. "Media access and political efficacy in the eco-politics of climate change: Canadian national news and mediated policy networks." *Environmental Communication* 11:3, 386–400.

SWIDLER, ANN. 1986. "Culture in Action: Symbols and Strategies." *American Sociological Review* 51:2, 273–286.

TAVORY, IDDO, & STEFAN TIMMERMANS. 2014. *Abductive analysis: Theorizing qualitative research*. Chicago: University of Chicago Press.

THÉVENOT, LAURENT. 2007. "The Plurality of Cognitive Formats and Engagements. Moving Between the Familiar and the Public." *European Journal of Social Theory* 10:3, 409–423.

THÉVENOT, LAURENT. 2011. "Oikeutettavuuden rajat." *Sosiologia* 48:1, 7–21.

VEHKALAHTI, PERTTI. 2017. *Pohjoisen ydinmylly: Julkinen keskustelu Fennovoiman ydinvoimalasta 200–2013*. Acta Universitatis Tamperensis 2313. Tampere: Tampere University Press.

WAGNER, PETER. 1999. "After Justification. Repertoires of Evaluation and the Sociology of Modernity." *European Journal of Social Theory* 2:3, 341–357.

WESTERMARCK, EDVARD. 1908. "Suicide: a chapter in comparative ethics." *The Sociological Review* 1:1, 12–33.

YLA-ANTTILA, TUOMAS & KUKKONEN, ANNA. 2014. "How arguments are justified in the media debate on climate change in the USA and France." *International Journal of Innovation and Sustainable Development* 8:4, 394–408.

YLÄ-ANTTILA, TUOMAS & EEVA LUHTAKALLIO. 2016. "Justifications Analysis: Understanding Moral Evaluations in Public Debates." *Sociological Research Online* 21:4, 1–15.

YLÄ-ANTTILA, TUOMAS, JUHO VESA, VEIKKO ERANTI, ANNA KUKKONEN, TOMI LEHTIMÄKI, MARKKU LONKILA & EEVA LUHTAKALLIO. 2018. "Up with ecology, down with economy? The consolidation of the idea of climate change mitigation in the global public sphere." *European Journal of Communication* 33:6, 587–603.

YLÄ-ANTTILA, TUOMAS. 2010. *Politiikan paluu. Globalisaatioliike ja julkisuus*. Tampere: Vastapaino.

YLÄ-ANTTILA, TUUKKA. 2014. "Perussuomalaisten sisäiset poliittiset suuntaukset." *Politiikka: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu* 56:3, 191–209. Helsinki: University of Helsinki.

YLÄ-ANTTILA, TUUKKA. 2017a. *The Populist Toolkit: Finnish Populism in Action 2007–2016*. Publications of the Faculty of Social Sciences 59.

YLÄ-ANTTILA, TUUKKA. 2017b. "Familiarity as a tool of populism: Political appropriation of shared experiences and the case of Suvivirsi." *Acta Sociologica* 60:4, 342–357.

TEKSTIAINEISTOT

KRUGMAN, PAUL. "AN AFFORDABLE TRUTH." *The New York Times*. 6.12.2009.

NAIDOO, KUMI. "A FAIR, AMBITIOUS AND DINDING DEAL." *The New York Times*. 10.12.2009.

TIERNEY, JOHN. "TRUSTING NATURE AS THE CLIMATE REFEREE." *The New York Times*. 14.12.2009.